

Mieke Van Houtte is hoogleraar sociologie aan de Universiteit Gent. Ze is hoofd van de onderzoeksgroep CuDOS.

Besparingen bedreigen gelijke kansen

“Bij kansarme kinderen en kinderen uit de lagere middenklasse maakt de school wel degelijk het verschil”, zegt hoogleraar sociologie Mieke Van Houtte. “Maar als je bespaart op onderwijs, geef je aan: we laten het idee varen dat onderwijs een sociale hefboom moet zijn.” Geldt op school straks weer het recht van de sterkste?

Samen met de besparingen duikt een heel boekhoudkundige, economische benadering van onderwijs op. Er wordt over onderwijs gesproken in termen van effectiviteit, uitkomsten, productiviteit, investering en rendement. Verontrustend hierbij is dat onderwijs meer en meer als een individuele investering wordt gezien, eerder dan als een zaak van de samenleving. Nochtans heeft onderwijs verschillende functies in de samenleving.

Ten eerste: onderwijs brengt leerlingen kennis en vaardigheden bij om een rol te kunnen vervullen in de samenleving. Ten tweede: het bereidt mensen voor op verschillende posities in de samenleving en zorgt ervoor dat mensen via selectie op de juiste plaats terechtkomen. En ten derde: onderwijs draagt gemeenschappelijke normen en waarden over, een belangrijke voorwaarde voor maatschappelijke samenhang. Met de enorme toename van het aantal leerlingen na de Tweede Wereldoorlog werd onderwijs bovendien in toenemende mate gezien als mobiliteitskanaal en werd het een hefboom voor sociale gelijkheid. Algemene leerplicht en kosteloosheid van onderwijs waren daarbij centrale instrumenten.

Scholen hebben ook een compenserend vermogen: ze kunnen goedmaken wat fout loopt. Niet alle leerlingen verschijnen met dezelfde bagage aan de start. Kinderen uit sociaal zwakkere milieus, kansarme kinderen en kinderen uit de lage middenklasse hebben het moeilijker op school. Ze presteren daardoor slechter en bereiken uiteindelijk een lager scholingsniveau. Ons onderwijs slaagde er tot op zekere hoogte in dat op te vangen. Maar de aangekondigde besparingen dreigen dat compenserende vermogen in ernstige mate aan te tasten. Besparen op personeelsmiddelen belast de overblijvers met een zwaardere taak, terwijl er nu al te weinig personeel is. Als je bespaart op de werkmiddelen, is er voor leraren minder omkadering om wat kinderen en jongeren van thuis uit missen op te vangen,

zoals taalvaardigheid, studie-attitudes, culturele competenties. Uit internationaal schooleffectenonderzoek weten we dat wat leerlingen bereiken op school in eerste instantie bepaald wordt door hun thuissituatie. De school zelf doet er in vergelijking weinig toe. Behalve voor die kinderen die het van thuis uit moeilijk hebben. Vooral bij kansarme kinderen en kinderen uit de lagere middenklasse maakt de school wel degelijk een verschil. Niet toevallig werd ooit de beslissing genomen scholen (extra) middelen te geven in functie van hun leerlingensamenstelling, waarbij kinderen uit socio-economisch zwakkere gezinnen meer middelen krijgen. Daardoor kunnen zogenaamde concentratiescholen, ondanks hun sociaal zwakkere leerlingenpopulatie, toch vaak heel mooie resultaten voorleggen. Cruciaal daarbij zijn de leraren die met behulp van de GOK-middelen schitterende dingen verwezenlijken. Snijden in de (extra) werkmiddelen van die scholen tast onvermijdelijk de kansen van hun leerlingen aan.

“Een echte kenniseconomie investeert in onderwijs”

Bovendien moeten de ouders van diezelfde leerlingen financieel opdraaien voor de besparingen. Om de werking van scholen te kunnen blijven garanderen, wordt nu al geopperd de maximumfactuur te verhogen, of dus de factuur door te schuiven naar de ouders. In het hoger onderwijs stijgt het inschrijvingsgeld en worden studentenvoorzieningen gevoelig duurder. Het gebrek aan financiële draagkracht bij gezinnen wordt internationaal als een belangrijke verklaring voor schoolachterstand gezien. Voor Vlaanderen valt dit nogal mee dankzij de gulle subsidiëring van ons onderwijs. In tegenstelling tot bijvoorbeeld Angelsaksische landen, betekent arm of minder gegoed zijn bij ons niet per definitie minder kwaliteitsvol onderwijs in openbare instellingen omdat de goede private instellingen onbetaalbaar zijn. Onderwijs blijft bij ons in de mate van het mogelijke kosteloos. Maar onbetaalde facturen, lege brooddozen, afwezigheid op schooluitstappen of onaangepaste kleding tonen dat het ook bij ons voor sommige gezinnen zeer moeilijk is. Als scholen bij besparingen de kosten dan maar afwentelen op de ouders, zijn kansarme kinderen en de lage middenklasse de eerste slachtoffers. Maar ook de hogere middenklasse zal dit voelen.

Daarnaast kunnen ook besparingen die niet rechtstreeks ingrijpen op de scholen hun weerslag hebben op gelijke kansen, omdat ondersteuning aan ouders en leraren wegvalt. Laagopgeleide ouders zijn niet snel geneigd contact te zoeken op school, niet met andere ouders, en al zeker niet met leraren en directie. Die ouders winnen zelden professioneel advies in over hun kinderen, en zelfs voor oudercontact met de leraren is de drempel vaak te hoog. Op die manier missen ze veel informatie over het onderwijssysteem en zijn ze minder in staat hun kinderen goed te ondersteunen bij bijvoorbeeld belangrijke keuzes. Niet voor niets zetten scholen, en dan vooral scholen met een sociaal zwakkere leerlingenpopulatie, in op het verhogen van ouderbetrokkenheid. De ouderraad en buurtwerk

spelen daar een rol in. Maar ook een tijdschrift als Klasse vangt dat gebrek aan sociaal kapitaal tot op zekere hoogte op door ouders op een laagdrempelige manier te informeren en te ondersteunen. Een belangrijke voorwaarde daarbij is echter dat er, door besparingen, geen nieuwe drempels ontstaan, bijvoorbeeld door die informatie alleen nog maar digitaal aan te bieden. De digitale kloof is immers reëel. Opdat leraren goed zouden kunnen werken aan gelijke kansen voor hun leerlingen, moeten ze zich bewust zijn van de thuissituatie van leerlingen, en vooral de gevolgen daarvan op hoe kinderen functioneren op school. Het is belangrijk dat wetenschappelijke kennis op dit vlak haar weg vindt naar de leraren. Onderzoek heeft laten zien dat in Vlaanderen leraren voornamelijk geïnformeerd worden over onderzoek via het tijdschrift Klasse. Besparen op het tijdschrift komt dus per definitie neer op leraren een belangrijke bron van informatie en ondersteuning ontnemen.

De aangekondigde besparingen lijken aan te geven dat we als samenleving afgestapt zijn van het idee dat het onderwijs een sociale hefboom moet zijn. Nochtans kan een samenleving, die kennis en innovatie naar voren schuift als haar belangrijkste grondstoffen, zich niet permitteren niet te investeren in een groot deel van haar burgers. Een echte kenniseconomie kan zich niet veroorloven dat bepaalde mensen de boot missen omdat onderwijs te duur wordt of hen simpelweg niet meer de nodige ondersteuning biedt. Daarom is onderwijs een zaak van de overheid. Het kan niet dat leraren, leerlingen en ouders het nu zelf maar moeten uitzoeken.

